

SCENE V JUGOSLOVSKIM KINEMATOGRAFIJAM

EKRAN: Kako poteka programiranje in financiranje hrvaške filmske proizvodnje?

POLIMAC: Na Hrvaškem je bilo programiranje različno. V 70-ih letih smo imeli producersko kinematografijo, potem avtorsko, zdaj imamo fondovsko kinematografijo. Kaj to pomeni? S scenarijem, za katerega se zanima določen producent, se predstaviš pri komisiji, ki obstaja na Republiškem sekretariatu za kulturo. Ta komisija letno razdeli sredstva za šest filmov. Nato gre film v realizacijo. Jasno je, da tega denarja ni dovolj, gre le za minimalna sredstva. Vendar lahko računaš še na pomoč TV in tujega partnerja. V zadnjih letih se dogaja prav to. Producent naveže stike s tujim partnerjem, ki ponavadi priskrbi filmski trak. In tako se stroški občutno zmanjšajo. Torej, še vedno je najpomembnejše to, da je komisija pri Republiškem sekretariatu za kulturo tista, ki odloča, kateri projekti se bodo realizirali. Zdi se mi, da ima tak način določeno prednost, jasno pa je, da se tudi tu pojavljajo napake.

Če omenim najprej prednosti. Ko je bilo treba voditi programsko politiko, so se producenti zelo slabo izkazali. Recimo, Jadran film nima dramaturškega oddelka, oziroma vse skupaj je provizorično, kar delno velja tudi za druge producente. Zakaj omenjam Jadran film? To je producent, ki ima laboratorije, je največji, tehnično je izredno dobro opremljen. Vendar zaradi tega produkcija ni bila nič boljša.

Vsem skupaj se je zdelo, da je tak način financiranja najobjektivnejši. V nasprotnem primeru je producent tisti, ki odloča, kdo bo kaj snemal, in tako laže prihaja do privilegiranja. Projekte dobiva samo določena skupina avtorjev, t.i. stare stranke. Mislim, da je ob zdajšnjem načinu financiranja več objektivnosti. V tej komisiji sem bil lani prvič. Idealno bi bilo, če bi si lahko ta komisija poleg pravice o izbiri scenarijev, pridobila tudi dolžnost skrbeti o nadaljni usodi pri realizaciji teh scenarijev. Ne vem, kako naj bi to izpeljali, menim pa, da bi bila to idealna kombinacija. To bi bilo pomembno tudi zato, ker producenti za to niso najbolj zainteresirani. Producent je tisti, ki nudi zasluge, medtem ko je režiser tisti pravi producent. On je tisti, ki za vse skrbi in je prav zato preobremenjen z množico problemov. Zato je pogosto prišlo do tega, da so zanimivi predlogi oziroma scenariji končali slabo, neodmevno. Menim, da bi moral imeti režiser ob sebi koga, ki bi kontroliral njegovo delo. Zdi se mi, da v primeru avtorskega filma to ni potrebno, saj vemo, da je to posebna filmska zvrst. Ko pa gre za filme, ki računajo na določeno profesionalno realizacijo, na neposredni stik s publiko, mora biti produkcijski postopek natančnejši.

EKRAN: Meniš, da bi se položaj izboljšal, če bi producenti imeli svoje dramaturške oddelke?

POLIMAC: Idealno bi bilo, če bi lahko producent posnel film sam, brez pomoči sklada. Vendar situacija ni rožnata in osebno sem glede tega zelo skeptičen; ne vem, kaj se bo iz tega izcimilo. Producenti imajo neke dobre poteze, pa vendar se na koncu izkaže, da dobimo cel kup nesmiselnih filmov.

EKRAN: Koliko sredstev pa dobi hrvaški film iz tega sklada?

POLIMAC: Zdi se mi, da med 50 % in 70 %. Manjkajoča sredstva naj bi producent zbral sam. Vendar se mi zdi, da sam ne doda ničesar. Občutek imam, da sredstva razporedi tako, da celo nekaj zasluži. Pa tudi na TV ne smemo pozabiti. Od kod pa naj producent dobi denar? To je iluzija, ne glede na gledanost filmov. Celo če se bo film dobro gledal po vsej Jugoslaviji, se bo pokrilo samo s približno 20 %, ostalih 80 % mora kriti družba oziroma drugi kanali. Vendar menim, da mora biti nacionalna kinematografija zasnovana na dejstvu, da bo imela odziv v kinematografijah ne glede na profit.

EKRAN: V Srbiji je situacija nekoliko drugačna.

POLIMAC: Položaj je katastrofalen. Država se na vse mogoče načine skuša izmotati iz tega, da bi odvajala določena sredstva, kinematografija sama pa ne najde drugega načina za snemanje filmov. Včasih je bilo mogoče računati na kina, vendar so se ob pojavu videa kinopodjetja znašla v izredno slabi situaciji.

EKRAN: Slišal sem, da estradni umetniki prispevajo veliko denarja. Namesto da bi dali državi, prispevajo za film. Kako je s tem na Hrvaškem?

POLIMAC: Da, to je eden od načinov. Vendar na Hrvaškem ni takih estradnih umetnikov. Vendar je vedno manj takih, ki bi bili še pripravljeni vlagati svoj denar. Morda si to lahko privoščita le Lepa Brena in Marić, manager Bjelog dugma, ki je vložil denar v film *Kuduz*. Zdi se mi, da gre tu za »pranje« denarja. No, pri Lepi Breni je bilo to smiselno. Posnela je film, ob tem še ploščo. Šlo je za »celostno podobo« in si je s tem samo še povečala popularnost. Sama sebi je naredila reklamo.

EKRAN: Se ti zdi, da lahko kar za vso Jugoslavijo trdimo, da se zavzema za obstoj nacionalnih kinematografij?

POLIMAC: Enak je položaj tudi v Franciji, Nemčiji. Zavedajo se, tu mislim na evropske producente, da je popolnoma nemogoče, iluzorno, da bi lahko konkurirali ameriškim. Zato so se sredstva namenjena domači kinematografiji, zelo povečala. Vseeno pa ti filmi niso tako obiskani, da bi prinašali ogromen profit, še posebno ne na mednarodnem trgu. Časi, ko je Evropa uspela posneti določeno število filmov, ki so imeli dobiček tudi v Ameriki, so minili. To je bilo v 70-letih.

EKRAN: Mar to pomeni, da brez državne subvencije ni nacionalne kinematografije?

POLIMAC: Da. Obenem pa se mi zdi nesmiselna želja, celo zahteva, da je treba snemati filme, ki naj bi uspeli v tujini, celo v Ameriki. Če to ne uspeva zahodnim kinematografijam, ki imajo dosti bolj profesionalen pristop k realizaciji kakšnega filma, kako bo potem uspelo nam?

EKRAN: Kakšen je izhodiščni položaj hrvaških producentov? Omenil si sklad, pa komisijo pri Republiškem sekretariatu za kulturo, ki sredstva iz tega sklada razdeli. Kakšna pa je struktura hrvaških producentov?

POLIMAC: Zdi se mi, da struktura ni slaba. Čim več je producentov, večja je izbira. Nedavno se je na Hrvaškem pojavil Urania film, ki se je uveljavil s filmom *Življenje s stricem*. Zelo se zavzemajo za posamezne filmske projekte, pa tudi potem, ko je film že posnet, producent »stoji« za njim. Zagreb film posname letno en celovečerni film, kajti še vedno je njegov osnovni program animirani film. Tudi za te filme dobijo denar. Zašli pa so v težave, ker je tudi Croatia film ustanovila svoj mali studio za animacijo. In ekonomsko so zelo uspešni. Doslej so posneli že dva celovečerna risana filma. To Zagreb filmu v vseh teh letih ni uspelo. Naredili so samo

Čudežni gozd in sedaj snemajo še drugi del tega filma, **Čarovnikov klobuk**. Zagreb film je tipični primer fondovske institucije. Če država ne bi imela denarja, tudi njih ne bi bilo. Tudi njihov oddelek za reklamni film ni tako močan, kot bi lahko bil glede na njihove stike s tujino. Trenutno sodelujejo s Kanadčani. Bomo videli, kaj bo iz tega. Menim, da so imeli odlično priložnost, ki pa je niso znali izkoristiti.

Poleg navedenih producentov je tu še Marjan film, ki malo spominja na Uranio. Poleg denarja, ki jim ga odobri Republiški sekretariat za kulturo, dobijo del sredstev tudi od dalmatinskih struktur, pa še od TV. Na letošnjem Pulju skoraj da ni hrvaškega filma, v katerem se kot producent ne bi pojavila tudi TV. Zdi se mi, da sta taka samo dva, in to **Človek, ki je ljubil pogrebe**, in **Krvosesi**. Vsi ostali so neke vrste mini serije recimo, **Donator**, **Diploma za smrt**. Grlič si je poiskal tuje partnerje, svoj naslednji film pa bo tudi on delal skupaj s TV, Zafranović prav tako, Berković pa že dela.

EKRAN: Med vsemi temi producenti je tu še Jadran film. Največji! Za kakšnega producenta gre v tem primeru?

POLIMAC: Jadran film je producent, čigar filmi so kvalitetno narejeni, vendar se v zadnjem času mnogi pritožujejo, da so težki delovni pogoji, da je premalo snemalnih dni,... In še nekaj je. Jadran film gre v projekt šele, ko je popolnoma prepričan, da bo dobil vsa potrebna sredstva. Niti na misel mu ne pride, da bi prevzel projekt, kjer bi ostal brez zaslužka. Po drugi strani paso cene njegovih storitev izredno visoke. To si lahko privoščijo in na ta način izsiljuje druge producente.

Zato deluje odbijajoče na filmsko življenje na Hrvaškem, saj jih domači film pravzaprav ne zanima. Vedno so se trudili biti firma, ki posluje predvsem na ekonomskih osnovah, torej so se odločili za koprodukcije. To je dobro. Vendar bi lahko te koprodukcijske projekte bolje izkoristili, tako pa bi imeli sedaj manj problemov. Zdi se mi, da bi si morali zagotoviti odlično tehnično bazo, strokovnjake za posamezna dela. To bi lahko sedaj odlično uporabili. Tako ponujajo samo lokacije. Ta ponudba pa je v zadnjih letih zanimiva samo za TV projekte.

EKRAN: Če odmislimo njihovo nezainteresiranost za domači film, vseeno ne moremo mimo dejstva, da imajo najboljše tehnično opremo v Jugoslaviji, čeprav trdiš, da ta ne ustreza standardom za tujo koprodukcijo. Obenem pa slišimo govori-

ce, da Jadran film – razen tega da je zaposlil približno 600 ljudi – ni za domačo kinematografijo naredil ničesar.

POLIMAC: Strinjam se in menim, da je to njihova največja napaka. Strinjam se z njihovo strategijo poslovanja, vendar bi se vseeno morali posvetiti domačemu filmu. Če bi pokazali vsaj malo zanimanja, bi imela Hrvaška, z njo pa tudi kinematografija, velike koristi. V zadnjih 10–15 letih ni bilo nikakršnega znamenja, da vodi Jadran film kakšno kreativno politiko.

EKRAN: V zadnjem času se ideje o koprodukcijskih projektih porajajo v vseh republiških centrih, od Ljubljane do Skopja. Vsi računajo na ekonomski uspeh, obenem pa tudi upajo na predstavitev in uveljavitev nacionalne kinematografije v evropskih in svetovnih okvirih. Kakšno je tvoje mnenje?

POLIMAC: To je nesmiselno. To lahko dela Jadran film. Popolni nesmisel pa je govoriti o koprodukcijskem projektu recimo v Beogradu. Nekaj se začne, pa potem prekine. Vsi ostali centri nimajo nikakršnih možnosti. Pri teh projektih gre namreč za vpeljane posle. Potrebna je tradicija, določeni strokovnjaki. Zato mislim, da je to mogoče početi samo v Zagrebu, zahvaljujoč dejstvu, da se to tam počne že 20 let.

Ideja, da bi se domači film delal kot koprodukcija, zato da bi se lažje umestil v evropski prostor, pa je še bolj nesmiselna. Zakaj? Vsak naš režiser bo v primeru, da bo dobil priložnost delati s tujim partnerjem, ostal zunaj in bo pozabil na domačega producenta. Kusturica govori, da bo snemal v tujini, če ne bo delal **Most na Drini**. Toda on ne potrebuje nacionalne baze, da bi sam sebe promoviral. Če bi Šijan dobil priložnost v Ameriki, bi tam tudi ostal, niti pomislil ne bi na vrnitev.

Koprodukcija je koristna tudi zato, ker je to dosti bolj resno delo, kot snemanje domačega filma. Tujec zahteva za svoj denar mnogo več, kot je to v primeru, ko gre samo za domača sredstva. Tudi filmski delavci imajo od tega koristi. Pridobijo določena nova znanja.

EKRAN: Ali je jugoslovanska kinematografija s svojim sistemom plasmaja na nivoju drugih kinematografij?

POLIMAC: Tudi kar se tega tiče, smo na dnu. Vse skupaj ostaja na nekih privatnih akcijah. Zakaj to govorim? Če namreč režiser, vsaj praviloma, sam ni dovolj spreten, da promovira svoj film inga uvrsti na kakšen festival, potem do tega ne bo prišlo. Nedavno tega smo imeli Jugoslavija film, ki bi moral te stvari početi, pa jih je počel izjemno slabo, pa čeprav je bil dobro plačan za to.

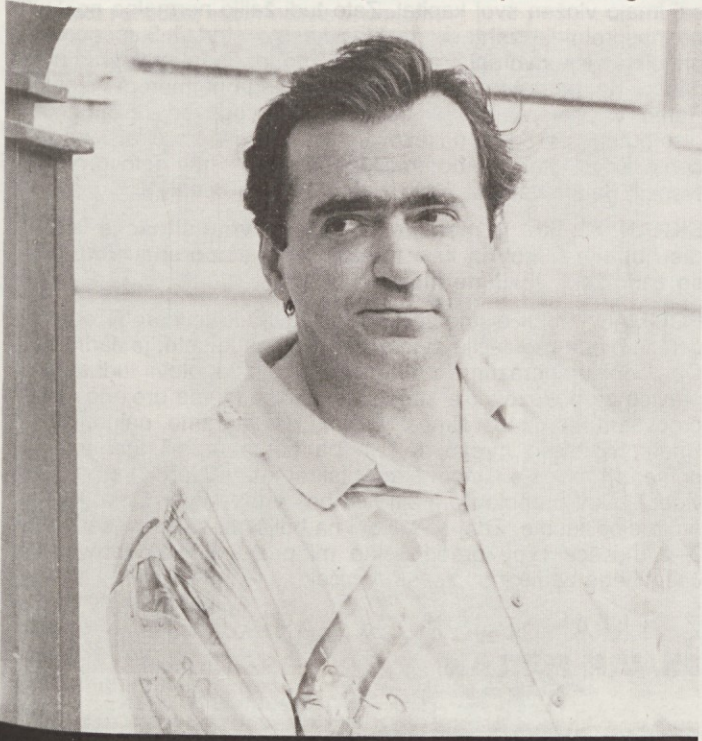
EKRAN: Kaj pa misliš o festivalu v Pulju? Kakšno politiko naj bi vodil v prihodnje? Ali bi moral poleg tujih kritikov vabiti tudi predstavnike distribucij in televizijskih programov?

POLIMAC: Prav gotovo. Nacionalni festival je zanimiva prireditel. Vendar gre trenutno pri nas vse narobe. Napaka je že v tem, ker se je festival razbil na številne manjše. Tujec se enostavno ne znajde. Vse skupaj izpade neresno. Edino smiselno je imeti en sam festival. Trenutno se mi zdi Pulj še najboljši. Tu gre za tradicijo. Zdi pa se mi, da organizacijska ekipa ne dela dobro, je preveč pasivna. Spremljajoči programi so zelo slabi, obisk tujcev je porazen.

Če bi se ukvarjal z marketingom, bi se najprej odločil, da na festivalu pripravim pregled za tuje TV. Prišli bi zainteresirani predstavniki tujih TV in posel bi bil sklenjen. Obenem pa bi tudi tujci predstavili svoje programe našim domačim TV. Bil bi to neke vrste *match*.

EKRAN: Kakšna je bila situacija v distribuciji v 60-ih, 70-ih, 80-ih?

POLIMAC: Druga polovica 60-ih let pomeni pravi boom distribucije, filma, vsega. Število distributerjev se je krepko povečalo. Do tedaj je imela vsaka republika po enega. Ko pa se je uvoz liberaliziral, ko so odstranili takratne ovire, je distribucija zacvetela. Vsi so lahko dobro živeli in to se je spremenilo šele pred kratkim. Film si kupil po zelo nizki ceni. Distributer je uvažal na podlagi list, in tako je bila cena določena. Tujec se za njo ni mogel pogajati. Na

določen film si lahko čakal 3–4 leta. Ni bilo videa, da bi ti odvezl publiko. Zaradi takšnih pogojev, je bil to zelo donosen posel. Vendar se je z nastopom naše krize, inflacije, s porastom vrednosti dolarja, in pa seveda s pojavom videa ta situacija zelo spremenila. Sedaj se dogaja to, da ti tujec postavi previsoko ceno, ti kot distributer čakaš dva do tri mesece in se pogajaš za nižjo ceno in v najboljšem primeru uvoziš film šele čez pol leta, med tem pa video že opravi svoje. In ti z vstopnicami ne dobiš nazaj denarja, ki si ga vložil.

Predvidevam, da v prihodnje ne bo več 20 distributerjev, ampak se bo število zmanjšalo na 7–8. Kakšnih pet se jih bo povežalo z velikimi svetovnimi, se pravi američkimi producenti, ostali pa se bodo skušali znajti po svoje. Morda z odkupom akcijskih filmov. Seveda pa ne bo več govora o nekdanjem poslovanju in dobičkih. Situacija bo podobna kot v zahodni Evropi. Pravi dobiček bo torej imela kinematografska mreža in z njo povezani distributerji. Kinematografska mreža bo pravočasno dobivala filme, saj bodo tujci zainteresirani, da dobijo odstotke od prodaje. Če pa nam uspe rešiti še problem video piratstva, bo situacija čez leto ali dve popolnoma drugačna.

EKRAN: Koliko imamo v Jugoslaviji distributerjev, ki imajo tudi svoje kinodvorane?

POLIMAC: V Zagrebu so to Kinematografi, v Beogradu Beograd film, nekaj je poskušal tudi Centar film, a mu je uspelo zbrati samo kinodvorane v predmestju Beograda, v Sarajevu je Forum in v Novem Sadu Zvezda film. Mislim, da je to vse.

EKRAN: Misliš, da je to dovolj trdna osnova za delo v prihodnje?

POLIMAC: Zdi se mi, da je. Leta 1949 so z zakonom o trustih to v Hollywoodu prepovedali. Menili so, da gre za monopol. Vendar so v 60-ih letih velike distribucije ponovno pričele kupovati kinodvorane. In to je popolnoma normalno, saj ti nudi tudi neko varnost. Tu gre za zakon o denarju.

EKRAN: Ta krizna situacija je prav gotovo posledica miselnosti, da je kinematografija zelo enostavna stvar. Zdi se mi, da je vladal neke vrste ekonomski iluzionizem, razdrobljenost kinematografske mreže,...

POLIMAC: Gre za več dejstev. Najprej je tu osip distributerjev. Spoznali so, da s filmom ne morejo služiti, zato so se odločili za drugo stvar. To že lahko opazimo pri majhnih distributerjih. V Zagrebu jih je nekaj. In še najmanj se ukvarjajo s filmom. Torej se bo del distribucije dejansko preusmeril drugam. Obenem pa se bo morala kinomreža bolje organizirati. Nekje sem prebral izjavo podpredsednika Warnerja za Evropo, ki je dejal, da se zanimajo za sodelovanje z Jugoslavijo, med tem ko jih Poljska ne zanima, ker so Poljaki preveč lačni denarja. Če bomo tudi mi prešli v to kategorijo, potem bomo prav zares propadli.

EKRAN: Leta in leta so želeli imeti določeni distributerji nekakšen »kulturni« status. Menim, da je bila to napaka, torej, da so si distributerji izbrali napačno pot. Vedeti moramo, da je film spektakel in kot tak lahko obstaja in živi samo na lastnih nogah.

Vse zablode z »nacionalnim« predznakom, pa še »kulturnim« zraven, so nas pripeljale do situacije, ki je skrivala napake poslovanja.

POLIMAC: Te stvari je treba razmejiti. Distribucija, to je komerciala. Film kupiš zato, ker misliš, da boš z njim zaslužil. Del teh filmov predstavlja reprezentativni del, obenem pa ne kupiš preveč tistih filmov, s katerimi bi izgubil publiko. Edini problem je v tem, da nismo izkoristili priložnosti in razvili alternative distribucije. Za to so krive predvsem kulturne institucije po vseh republikah in pokrajinah, saj se razen častnih izjem niso potrudile, da bi za to karkoli storile. Seveda pa bi bilo potrebno delovati smiselno, ljudje bi morali biti zadolženi samo za to; prav nobenega smisla ne vidim, da se s tem ukvarja klasični distributer.

Institucija, ki bi se ukvarjal z alternativno distribucijo, bi prav gotovo vedela, katera so tista mesta, ki so primerna za tako produkcijo.

EKRAN: Ali meniš, da so se za temi kulturnimi potezami skrivali komercialni dogovori in da ni hotel nihče priznati, da je kinematografija fenomen, ki ima svoje zakone in da je treba vse tisto, kar v svetovni kinematografiji predstavlja »art«, vlijuvati v popolnoma drugačno organizacijsko mrežo.

POLIMAC: Tu gre za kulturo, za sredstva, namenjena tem projektom. Vendar tudi tu ni bilo pravega zanimanja, saj tudi kultura deluje zelo šablonsko. Spomnim se, da smo vsi kritiki pisali o tem problemu. Celo sami smo skušali nekaj napraviti, vendar nam ni bilo popolnoma jasno, kaj moramo storiti. Če bi bil jaz neke vrste

INTERVJU

kulturni minister, bi te stvari vključil v svoj program. Tako delajo na Madžarskem, na Poljskem, v Švici, Franciji, Veliki Britaniji...

EKRAN: Najverjetneje je povsem nesmiselno znotraj distribucije in kinematografske mreže mešati »denar« in »kulturo«. Treba bi bilo, tako kot v razvitem svetu, oblikovati komercialno in alternativno distribucijo.

POLIMAC: V programsko-ekonomskem planu mora biti distribucija samostojna. Delo mora opravljati tako, kot ve in zna, če pa želi imeti Jugoslavija tudi alternativno distribucijo, morajo določene strukture same poskrbeti za to. Poleg tega pa za to niso potrebna ogromna sredstva. Za to ne potrebujemo velikih distributerjev, nasprotno. Manjši distributerji bodo to lahko dosti bolje opravili. Tudi v kontaktih s tujci se lahko uspešnejši, saj tujec ne bo zahteval enake cene, kot če bi se pogajal z velikim distributerjem. Popolnoma drugače vse skupaj poteka, če se pogajaš kot kulturna institucija.

EKRAN: O videu sva nekaj že govorila. Zanima me predvsem katastrofalna videopiratska situacija v Jugoslaviji, ki predstavlja največjo nevarnost kinematografiji in distribuciji v klasičnem smislu.

POLIMAC: Problem je že v tem, ker je izposojnina za video kaseto cenejša od vstopnice. Rešitev vidim samo v primeru, da se to uvede v kazensko pravo, tako kot so to storili po svetu. V Srbiji je to rešeno v okviru zakona o filmu, vendar za izvajanje tega skrbi tržni inšpektor. Podobno nameravam storiti na Hrvaškem. Vendar bi to moral biti zvezni zakon. In dokler ne bo tega, ne bo reda. Zdi se mi, da se bo uredilo že s tem, ko bomo podpisali pogodbe s tujci.

EKRAN: Zakaj tujci doslej še niso reagirali na to naše piratstvo?

POLIMAC: Pri njih obstaja neke vrste prioriteten seznam držav, ki se ukvarjajo z videopiratom. Mi spadamo med države t.i. »drugega kroga«. Zdi se mi, da je v prvem krogu 19 držav, ki so zelo nevarne, ki so središče tega delovanja. Mi še nismo tako zanimivi. Če bi se na našem ozemlju dogajalo glavno prekupčevanje, potem bi bilo drugače, tako smo pa le vmesna postaja. Težava je v tem, da pri nas tudi ni bilo prave iniciative. Že zdavnaj bi se to lahko rešilo. To kar se sedaj dogaja, to je čisto nekaj drugega. Videoklubi si sedaj prizadevajo, da se to pravno uredi, saj imajo vloženi svoj kapital. Zato tudi želijo normalno poslovati; ne nasprotujejo zahtevi, da bi s kaseto startali 5 mesecev po pričetku v kinodvorani. Zahtevajo samo to, da mi pričnemo pravočasno. Kaj pa naj oni storijo, če jim mi tega ne moremo izpolniti? Samo v primeru, da se bomo uspeli dogovoriti z američkimi distributerji, da bomo prikazovali film istočasno s piratskimi video centri, šele potem se bo položaj spremenil. Prav gotovo ne bodo tvegali, da jim vse zaplenijo.

EKRAN: Kolikor je meni znano, je po svetu situacija taka, da distribucije filmov in kaset ne opravlja samo ena firma. Za to so zadolžene različne hiše.

POLIMAC: Edini distributer v Jugoslaviji, ki je naredil določene poteze glede regulacije avtorskih pravic za kasete, je Jadran film. Ob podpisu sporazuma z Warnerjem si je zagotovil tudi avtorske pravice za prikazovanje kaset. Vendar še ni vse urejeno. Tu gre predvsem za stare filme. Menim, da moramo najprej urediti kinematografsko mrežo, s tem pa bomo uredili tudi video. V primeru, da boš s filmom štartal takrat kot v Evropi, se bo število videoklubov prepolovilo, kajti film boš vrtel prav v času, ko bodo oni prejeli kasete. Zdaj so bili oni na boljšem, saj so kasete prejeli 3–4 mesece prej, predno smo mi prejeli film, in prav zaradi časovnega zamika so kovali dobiček.

ZA EKRAN SE JE POGOVARJAL SILVAN FURLAN

Pogovor je nastal v času lanskega filmskega festivala v Pulju. Določene stvari so se v tem času v jugoslovanski kinematografski sceni le spremenile, vendar pa so nekateri problemski sklopi prav gotovo še kako aktualni ter zahtevajo odločne in racionalne rešitve.